

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Кафедра фінансів

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Інституту неперервної освіти і туризму
д.ю.н., професор Грищенко І.С.
" " " " 2024 р.

«СХВАЛЕНО»

на засіданні кафедри фінансів Протокол
кафедри № 13 від 16 травня 2024 р.

Завідувач кафедри:

д.е.н., професор Швець Н.Р.

«РОЗГЛЯНУТО»

Гарант ОПП «Управління інноваційною
та консалтинговою діяльністю»

Гарант ОПП

д.е.н., професор Витвицька О.Д.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ФІНАНСОВИЙ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»

Спеціальність 073 «Менеджмент»

Освітньо-професійна програма «Управління інноваційною та консалтинговою діяльністю»

Освітній ступінь: магістр

Інститут неперервної освіти і туризму

Розробник: доцент кафедри фінансів, к.е.н., доцент Тітенко З.М.,
доцент кафедри фінансів, к.е.н., доцент Чмерук Г.Г.

**Опис навчальної дисципліни «ФІНАНСОВИЙ ТА
ІНВЕСТИЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»**

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Галузь знань	07 Управління та адміністрування	
Спеціальність	073 Менеджмент	
Освітня програма	Управління інноваційною та консалтинговою діяльністю	
Освітній ступінь	Магістр	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова / вибіркова	
Загальна кількість годин	150	
Кількість кредитів ECTS	5	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	<i>Екзамен</i>	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Курс (рік підготовки)	1	1
Семестр	2	2
Лекційні заняття	30 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	30 год.	8 год.
Лабораторні заняття	- год.	134 год.
Самостійна робота	90 год.	- год.
Індивідуальні завдання	- год.	- год.
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	4 год.	

1. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Мета: оволодіння шляхами розв'язку проблемних питань організації фінансових та інвестиційних операцій, ознайомлення зі специфікою проблем та протиріч функціонування грошових потоків та методами і прийомами роботи фінансового менеджера для здійснення професійного управління фінансовими активами суб'єктів виробничо-господарської діяльності, оволодіння практикою організації і управління інвестиційною діяльністю на підприємствах різних форм власності.

Завдання:

- засвоїти теоретичні основи фінансового та інвестиційного менеджменту;
- оволодіти методичним інструментарієм фінансового та інвестиційного менеджменту;
- формувати теоретичні та практичні знання стосовно управління фінансовими відносинами, які виникають у ході операційної та інвестиційної діяльності підприємства;
- оволодіти основами управління капіталом підприємства;
- виробити навички з аналізу фінансової звітності підприємства;
- здійснювати вибір ефективних форм інвестування у відповідності до стратегічних напрямків інвестиційної діяльності підприємства;
- проводити аналіз і здійснювати економічне і фінансове обґрунтування доцільності реальних та фінансових інвестицій.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК): Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері менеджменту або у процесі навчання, що передбачають проведення досліджень та/або здійснення інновацій за невизначеності умов і вимог

загальні компетентності (ЗК): ЗК2. Здатність до спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності). ЗК3. Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій; ЗК7. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу явищ та процесів.

спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК): СК4. Здатність до ефективного використання та розвитку ресурсів організації; СК5. Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління; СК9. Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, приймати ефективні управлінські рішення та забезпечувати їх реалізацію;

Програмні результати навчання: ПРН8. Застосовувати спеціалізоване програмне забезпечення та інформаційні системи для вирішення задач управління організацією; ПРН13. Вміти планувати і здійснювати інформаційне, методичне, матеріальне, фінансове та кадрове забезпечення організації (підрозділу).

2. Програма та структура навчальної дисципліни

– повного терміну денної (заочної) форми здобуття вищої освіти

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні основи організації фінансового менеджменту

Тема 1. Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту

Сутність фінансового менеджменту. Необхідність і значення фінансового менеджменту. Мета фінансового менеджменту. Функції фінансового менеджменту. Задачі фінансового менеджменту. Об'єкти фінансового менеджменту. Принципи фінансового менеджменту. Організація фінансового менеджменту. Умови ефективного функціонування фінансового менеджменту. Особливості організації фінансового менеджменту залежно від форми організації бізнесу і сфери діяльності. Консалтингова діяльність у сфері фінансового менеджменту.

Тема 2. Аналіз фінансової звітності підприємства

Фінансова звітність як основне джерело фінансової інформації. Види фінансової звітності підприємства та методи її аналізу. Фінансова звітність за міжнародними стандартами. Аналіз балансу підприємства (звіту про фінансовий стан). Аналіз звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід. Аналіз звіту про рух грошових коштів. Структура, зміст та порядок складання фінансової звітності. Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту. Ефективність фінансової інформації. Консалтинг як когнітивна модель бізнес-аналітики для формування інвестиційно-інноваційного простору суб'єктів господарювання.

Тема 3. Управління грошовими потоками на підприємстві

Поняття грошових потоків підприємства та їх класифікація. Принципи управління грошовими потоками підприємства. Планування грошових потоків підприємства. Оптимізація грошових потоків капіталу. Визначення вартості грошей у часі та використання її в розрахунках. Аналітичне забезпечення консалтингу управління грошовими потоками підприємства.

Тема 4. Управління прибутком

Зміст та завдання управління прибутком підприємства. Управління процесом формування прибутку підприємства. Управління процесом розподілу прибутку підприємства. Управління формуванням операційного прибутку підприємства. Фактори, які впливають на формування операційного прибутку. Операційний леверидж. Гранична виручка і граничні витрати. Точка беззбитковості. Оптимізація цінової політики підприємства. Максимізація прибутку підприємства. Дивідендна політика підприємства.

Тема 5. Управління активами підприємства

Економічна сутність активів підприємства. Формування політики управління активами підприємства. Оборотні (поточні) активи. Склад оборотних активів. Управління оборотними активами. Необоротні активи підприємства. Управління необоротними активами. Оцінка вартості активів підприємства.

Тема 6. Управління капіталом

Економічна сутність капіталу підприємства та його класифікація. Абстрактний і

конкретний капітал. Управління власним капіталом підприємства. Управління позичковим капіталом підприємства. Робочий капітал. Вартість та структура капіталу. Оптимізація структури капіталу. Фінансовий леверидж. Консалтингові фінансові послуги по управлінню капіталом.

Тема 7. Управління вартістю бізнесу

Основні поняття управління вартістю бізнесу. Основні підходи до визначення вартості бізнесу. Умови, фактори та сфера використання витратного підходу. Методи оцінки вартості з позиції дохідного підходу. Методика оцінки бізнесу за порівняльним методом.

Тема 8. Інтелектуальні інформаційні технології як сучасний інструмент обробки задач в фінансовій діяльності

Поняття інформаційних фінансових систем, їх види і загальна характеристика. Організаційно-методичні основи створення і функціонування інформаційних систем управління фінансами. АРМ фахівця з управління фінансами. Інтегровані системи бюджетування, управлінської звітності та управління результативністю. ERP-системи на підприємствах та їх фінансові модулі.

Тема 9. Технологічні інновації у фінансовому менеджменті

Роль цифрових технологій у фінансовому менеджменті. Інноваційні технології в управлінні фінансами. Інтелектуальний аналіз даних для фінансового прогнозування. Хмарні технології в фінансовому менеджменті. Безпека даних при використанні цифрових технологій у фінансах. Перспективи розвитку інноваційних технологій в фінансовому менеджменті.

Тема 10. Цифрові фінанси, їх роль і місце у фінансовому менеджменті

Розвиток та значення цифрових фінансів. Основні тенденції розвитку фінтеху. Сучасні платіжні системи. Онлайн банкінг. Відкритий банкінг. Цифрові, електронні та віртуальні гроші. Діджиталізація фінансової сфери в Україні.

Змістовий модуль 2. Теоретичні та прикладні засади інвестування

Тема 11. Концептуальні основи інвестиційного менеджменту

Економічна сутність інвестицій та інвестиційної діяльності. Класифікація інвестицій підприємства. Класифікація інвесторів за основними ознаками. Сутність і задачі інвестиційного менеджменту. Функції і механізм інвестиційного менеджменту.

Тема 12. Управління вибором інвестиційних проектів і формуванням програми реальних інвестицій

Економічна сутність реальних інвестицій. Форми реальних інвестицій підприємства та їхня характеристика. Оцінка ефективності реальних інвестиційних проектів на основі дисконтних методів розрахунку: чистий приведений дохід; індекс дохідності, період окупності дисконтований; внутрішня ставка дохідності. Оцінка ефективності реальних інвестиційних проектів на основі статичних методів розрахунку: коефіцієнт рентабельності, період окупності недисконтований. Сутність і класифікація інвестиційних проектів. Життєвий цикл інвестиційного проекту. Оцінка фінансової спроможності проекту.

Тема 13. Управління фінансовими інвестиціями

Особливості і форми здійснення фінансових інвестицій. Види цінних паперів. Політика управління фінансовими інвестиціями. Основні види та об'єкти фінансових інвестицій. Ринок цінних паперів. Основні учасники ринку цінних паперів. Інфраструктура фондового ринку. Функції фондової біржі.

Тема 14. Інвестування в інноваційні проекти та стартапи

Види інвестування в інноваційні проекти та стартапи. Джерела інвестування стартапів. Венчурне інвестування. Платформи краудфандингу. Акціонерне фінансування через бізнес-інкубатори. Ангельські інвестори. Залучення фінансування на різних стадіях стартап-проекту. Оцінювання інвестиційної привабливості та вартості стартапів. Співпраця стартаперів з інвесторами. Участь інвестора у розвитку стартапу та його вихід.

Тема 15. Формування інвестиційного портфеля підприємства

Поняття інвестиційного портфеля. Типи інвестиційних портфелів. Основні принципи, що лежать в основі формування інвестиційного портфеля. Стратегії управління інвестиційним портфелем компанії. Ризики інвестиційного портфеля

2.1. Структура дисципліни «Фінансовий та інвестиційний менеджмент»
– повного терміну денної і заочної форми навчання;

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовний модуль 1. Теоретико-методологічні основи організації фінансового менеджменту												
Тема 1. Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Тема 2. Аналіз фінансової звітності підприємства	10	2	2			6	10	1	1			8
Тема 3. Управління грошовими потоками на підприємстві	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Тема 4. Управління прибутком	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Тема 5. Управління активами підприємства	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Тема 6. Управління капіталом	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Тема 7. Управління вартістю бізнесу	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Тема 8. Інтелектуальні інформаційні технології як сучасний інструмент обробки задач в фінансовій діяльності	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Тема 9. Технологічні інновації у фінансовому менеджменті	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Тема 10. Цифрові фінанси, їх роль і місце у фінансовому менеджменті	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Разом за модулем 1	100	20	20			60	100	5,5	5,5			89
Змістовний модуль 2. Теоретичні та прикладні засади інвестування												
Тема 11. Концептуальні основи інвестиційного менеджменту	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9

Тема 12. Управління вибором інвестиційних проєктів і формуванням програми реальних інвестицій	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Тема 13. Управління фінансовими інвестиціями	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Тема 14. Інвестування в інноваційні проєкти та стартапи	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Тема 15. Формування інвестиційного портфеля підприємства	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Разом за модулем 2	50	10	10			30	50	2,5	2,5			45
Усього годин	150	30	30			90	150	8	8			134

3. Теми практичних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту	2
2	Аналіз фінансової звітності підприємства	2
3	Управління грошовими потоками на підприємстві	2
4	Управління прибутком	2
5	Управління активами підприємства	2
6	Управління капіталом	2
7	Управління вартістю бізнесу	2
8	Інтелектуальні інформаційні технології як сучасний інструмент обробки задач в фінансовій діяльності	2
9	Технологічні інновації у фінансовому менеджменті	2
10	Цифрові фінанси, їх роль і місце у фінансовому менеджменті	2
11	Концептуальні основи інвестиційного менеджменту	2
12	Управління вибором інвестиційних проєктів і формуванням програми реальних інвестицій	2
13	Управління фінансовими інвестиціями	2
14	Інвестування в інноваційні проєкти та стартапи	2
15	Формування інвестиційного портфеля підприємства	2
	Всього	30

4. Теми самостійних робіт

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту	6
2	Аналіз фінансової звітності підприємства	6
3	Управління грошовими потоками на підприємстві	6
4	Управління прибутком	6

5	Управління активами підприємства	6
6	Управління капіталом	6
7	Управління вартістю бізнесу	6
8	Інтелектуальні інформаційні технології як сучасний інструмент обробки задач в фінансовій діяльності	6
9	Технологічні інновації у фінансовому менеджменті	6
10	Цифрові фінанси, їх роль і місце у фінансовому менеджменті	6
11	Концептуальні основи інвестиційного менеджменту	6
12	Управління вибором інвестиційних проєктів і формуванням програми реальних інвестицій	6
13	Управління фінансовими інвестиціями	6
14	Інвестування в інноваційні проєкти та стартапи	6
15	Формування інвестиційного портфеля підприємства	6
	Всього	90

5. Засоби діагностики результатів навчання:

- тести на знання основних термінів
- модульні тести;
- реферати;
- аналітично-розрахункові роботи;
- бізнес-кейси;
- ділові ігри;
- дискусії;
- інші види.

6. Методи навчання

- словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- наочний метод (метод ілюстрацій, метод демонстрацій);
- робота з навчально-методичною літературою (тезування, анотування, рецензування, складання реферату чи доповіді);
- відео метод (дистанційний, мультимедійний, веб-орієнтований тощо);
- самостійна робота (виконання завдання);
- індивідуальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти;
- інші види.

7. Методи оцінювання

- екзамен;
- усне або письмове опитування;
- модульне тестування;
- реферати, есе;
- презентації;
- інші види.

8. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Оцінювання знань здобувача відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл.1 чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України».

Рейтинг здобувача вищої освіти	Оцінка національна за результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	Відмінно	Зараховано
74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

Для визначення рейтингу здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу з навчальної роботи $R_{\text{нр}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{нр}} + R_{\text{ат}}$.

9. Навчально-методичне забезпечення

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn - <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=4697>);
- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- підручники, навчальні посібники, практикуми;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти.

10. Рекомендовані джерела інформації

1. Давиденко Н.М. Фінансовий менеджмент: Підручник. К.: ТОВ «Задруга». 2012. 516с.
2. Давиденко Н.М. Буряк А.В. Фінансовий менеджмент: методичні вказівки. Київ: НУБіП. 2021. с.124
3. Управління інноваційною діяльністю: теорія і практика: колективна монографія/ за заг. ред. д.е.н., професора Витвицької О.Д. Київ: ТОВ «АГРАР МЕДІА ГРУП», 2021. 450 с.
4. Управління комерціалізацією інноваційної продукції аграрного сектору. Монографія. Витвицька О.Д., Коробка В.М..«Компрінт». 2016. 215с.
5. Інноваційно-інвестиційні процеси в аграрному секторі: нормативний аналіз та економетричні методи дослідження впливу на суспільний добробут: Монографія / Витвицька О.Д., Скрипниченко В.А., Семенов В.В., Кулаєць М.М. К.: ННЦ ІАЕ, 2009. 290с.
6. Витвицька О.Д. Буряк А.В. НМК з дисципліни «Фінансовий та інвестиційний менеджмент», К. НУБіП України, 2023.
7. Управління комерціалізацією інноваційної продукції аграрного сектору. Монографія. Витвицька О.Д., Коробка В.М..«Компрінт». 2016. 215с.

8. Фінансовий менеджмент. Васьківська К. В., Сич О. А. Навчальний посібник. Львів : «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2017. 236 с.
9. Фінансовий менеджмент. Методика розв'язання практичних завдань : навч. посіб. І.Г. Ганечко, Г.В. Ситник, В.С. Андрієць та ін. К. : Київ. нац. торг.– екон. ун–т, 2015. 244 с.
10. Давиденко Н.М. Фінансовий менеджмент: Підручник. К.: ТОВ «Задруга». 2012. 516с.
11. Давиденко Н.М., Скрипник Г.О., Буряк А.В. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України. Київ: ЦП «Компринт», 2017. 388с.
12. Інвестиційний менеджмент. Школа І.М., Вдовічен А.А., Верстяк О.М. Навчальний посібник. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ. 368 с.
13. Інноваційно-інвестиційні процеси в аграрному секторі: нормативний аналіз та економетричні методи дослідження впливу на суспільний добробут: Монографія / Витвицька О.Д., Скрипниченко В.А., Семенов В.В., Кулаєць М.М. К.: ННЦ ІАЕ, 2009. 290с.
14. Безкровний М.Ф. Основи аграрного консалтингу. Підручник К. : Ліра. 2014. 260 с.
15. Про інноваційну діяльність. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
16. Про наукову і науково-технічну діяльність. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
17. Про інвестиційну діяльність. Закон України від 18.09.1991 № 1560–XII (зі змін. та допов.) : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
18. Буряк А.В. Дем'яненко І.В. Управління грошовими потоками: сегмент фінансової політики аграрних підприємств. Економічний форум. 2019. №4. ЛНТУ. С. 103-108
19. Буряк А.В. Структура джерел формування капіталу суб'єктів господарювання. Формування ринкових відносин в Україні. 2013. Вип.4 С.105- 109
20. Буряк А.В., Дем'яненко І.В., Бойко С.В. Корпоративне бюджетування податків аграрними та переробними підприємствами. Агросвіт. № 15 -16. 2022. С. 33-39.
21. Буряк А.В. Фінансовий механізм інтегрованих аграрних підприємств: теоретичний аспект. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу - Бердянський університет менеджменту і бізнесу. 2017. №1 (37) С. 93-97
22. Віннікова І.І., Марчук С.В. Особливості розвитку ринку консалтингових послуг в Україні. Молодий вчений. 2016. № 7 (34). С. 16-21.
23. Гернего Ю.О. Перспективи розвитку фінансового консалтингу в Україні. Ефективна економіка.2019. №11.
24. Голуб Р., Корнієнко О. Послуги фінансового консалтингу в Україні як інструмент підвищення ефективності фінансового управління. РОЗВИТОК БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ СВІТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції. Черкаси: Навчально-наукове відділення ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 136-139с.

25. Левковець О. М. Інвестиційний бізнес-консалтинг: зміст, технології, потенціал. Економічна теорія та право. 2019. № 4 (39). С. 65-82.
26. Нечипорук Л.В. Роль та практичні аспекти фінансового консалтингу. Publishing House “Baltija Publishing”, 2021
27. Павликівська О., Плекан У. Фінансовий консалтинг: тенденції та особливості розвитку в Україні. Галицький економічний вісник. 2020. № 5 (66).
28. Сич О. А., Калічак. І. І. Дискримінантний аналіз і його застосування в прогнозуванні банкрутства підприємства. Молодий вчений. 2017. №2. С 333– 339. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/2/78.pdf>
29. Davydenko N., Buriak A., Demyanenko I. Investment attractiveness of agricultural sector of Ukrainian region in modern conditions of social and economic development Baltic Journal of Economic Studies. 2018. Vol. 4, No. 1. P. 106-110. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-1-106-110>
30. Журнали:
  - Інноваційна економіка.
  - Актуальні проблеми інноваційної економіки.
  - Інвестиції: практика та досвід.
  - Наукові інновації та наукові технології.
  - Наука, технології, інновації.

Інформаційні ресурси

1. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої ради України. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/>.
2. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>.
3. Офіційний веб-портал Державної казначейської служби України. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>.
4. Офіційний веб-сайт Державної митної служби України. – Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/index>.
5. Офіційний портал Державної податкової служби України. – Режим доступу: <http://sts.gov.ua/>.
6. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Офіційний веб-сайт Державної фінансової інспекції України. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/index>.
8. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
9. Офіційний веб-сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua>.
10. Офіційний веб-сайт Міністерства соціальної політики України. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua>.
11. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>.
12. <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=498>